

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.189>**В. М. Фігурський***кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики**Львівського національного університету імені Івана Франка**orcid.org/0000-0002-5329-8985***Р. Р. Юрків***аспірантка кафедри кримінального процесу і криміналістики**Львівського національного університету імені Івана Франка**orcid.org/0000-0001-9046-8464*

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ПІДКУПУ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Стаття присвячена висвітленню основних напрямів і практичних заходів щодо запобігання та подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників.

Визначено, що протидія розслідуванню підкупу медичних працівників є діяльністю суб'єктів підкупу медичного працівника, а також будь-яких інших заінтересованих осіб зі створення у будь-якій формі перешкод у виявленні її ознак та провадженні всебічного, повного і неупередженого досудового розслідування такого роду кримінальних правопорушень.

Констатовано, що суб'єктами протидії розслідуванню підкупу медичних працівників можуть бути: 1) підозрювані; 2) родичі, знайомі підозрюваних; 3) захисники; 4) потерпілі, свідки; 5) особи, які здійснюють і залучені до проведення досудового розслідування (слідчі, спеціалісти, експерти тощо); 6) керівники органу досудового розслідування, прокурори, судді, службові особи органів державної влади та місцевого самоврядування.

Аргументовано, що форми протидії розслідуванню підкупу медичних працівників можуть бути класифіковані за часом на: а) протидію з моменту вчинення підкупу медичного працівника до внесення відомостей про це до ЄРДР; б) протидію з моменту внесення відомостей про підкуп медичного працівника до ЄРДР і до скерування прокурором обвинувального акта з додатками до суду. Натомість за спрямованістю протидія розслідуванню підкупу медичних працівників буває скерованою проти: а) виявлення ознак підкупу медичного працівника; б) встановлення предмету та розміру неправомірної вигоди; г) розкриття кримінального правопорушення «на гарячому»; д) доведення винуватості особи.

Зазначено, що механізм протидії розслідуванню підкупу медичних працівників охоплює два елементи: а) діяльність з приховування слідів кримінального правопорушення і вплив на джерела криміналістично значимої інформації до виявлення ознак вчиненого кримінального правопорушення; б) діяльність, спрямована безпосередньо на перешкоджання провадженню досудового розслідування.

Обґрунтовано, що під час розслідування підкупу медичних працівників про ознаки протидії можуть свідчити такі обставини: заявлення необґрунтованих клопотань і подання необґрунтованих скарг; значні відмінності у змісті показань потерпілого та підозрюваного; зміна показань свідком на користь підозрюваного; відмова учасника кримінального провадження прибути за викликом слідчого; відмова у наданні предметів і документів, що мають значення для кримінального провадження, на вимогу слідчого.

Стверджується, що заходи подолання протидії розслідування медичних працівників мають як нормативний (кримінальний процесуальний і кримінально-правовий), так і організаційно-тактичний характер. Для ефективного подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників необхідно застосовувати комплексний підхід, що передбачає поєднання обох груп заходів.

Ключові слова: підкуп, неправомірна вигода, медичні працівники, протидія розслідуванню, запобігання протидії розслідуванню, подолання протидії розслідуванню.

Fihursky V. M., Yurkiv R. R. PREVENTING AND OVERCOMING THE COUNTERACTION TO THE INVESTIGATION OF MEDICAL WORKERS BRIBERY

The article is devoted to the coverage of the main directions and practical measures to prevent and overcome the opposition to the investigation of medical workers bribery.

It is determined that the counteraction to the investigation of medical workers bribery is the activity of the subjects of medical worker bribery, as well as any other interested parties to create in any form obstacles in identifying its signs and conducting a comprehensive, complete and impartial pre-trial investigation of such criminal offenses.

It is stated that the subjects of the counteraction to the investigation of medical workers bribery may be: suspects; relatives, acquaintances of the suspects; defenders; victims, witnesses; persons who carry out and are involved in the pre-trial investigation (investigators, specialists, experts, etc.); heads of the pre-trial investigation body, prosecutors, judges, officials of state authorities and local self-government bodies.

It is argued that the forms of the counteraction to the investigation of medical workers bribery can be classified in time into: a) the counteraction from the moment of bribery of a medical worker to the entry of information about it in the Unified register of pre-trial investigations; b) the counteraction from the moment of entering the information on bribery of a medical worker into the Unified register of pre-trial investigations and until the prosecutor sends the indictment with appendices to the court. Instead, in terms of the orientation, the counteraction to the investigation of medical workers bribery is directed against: a) detection of signs of medical worker bribery; b) establishment of the subject and amount of illegal benefit; d) disclosure of a criminal offense "hot"; e) proving the guilt of a person.

It is noted that the mechanism of the counteraction to the investigation of medical workers bribery includes two elements: a) activities to conceal traces of a criminal offense and influence on the sources of forensically significant information to identify signs of a criminal offense; b) activities aimed directly at obstructing the pre-trial investigation.

It is substantiated that during the investigation of medical workers bribery the following circumstances may testify to the signs of the counteraction: submission of unfounded petitions and submission of unfounded complaints; significant differences in the content of the testimony of the victim and the suspect; change of the testimony of a witness in favor of the suspect; refusal of a participant in criminal proceedings to arrive at the summons of the investigator; refusal to provide items and documents relevant to criminal proceedings at the request of the investigator.

It is alleged that the measures to overcome the counteraction to the investigation of medical workers bribery are both normative (criminal procedural and criminal law) and organizational and tactical nature. In order to effectively overcome the counteraction to the investigation of medical workers bribery, it is necessary to apply a comprehensive approach that combines both groups of measures.

Key words: bribery, illicit gain, medical workers, the counteraction to investigation, preventing of the counteraction to the investigation, overcoming of the counteraction to the investigation.

Упродовж останніх десятиліть питання протидії корупційним кримінальним правопорушенням одержують чимало уваги з боку вчених, практичних працівників, міжнародного співтовариства.

Одним із способів протидії кримінальним правопорушенням корупційної спрямованості у сфері охорони здоров'я є ефективна організація їх розслідування. З огляду на це актуальності набуває науково-обґрунтоване визначення і практичне втілення заходів щодо запобігання та подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників.

Стан дослідження. Загальна проблематика протидії розслідуванню кримінальних правопорушень та її подолання викладена у роботах Е.У. Бабаєвої, П.Д. Біленчука, О.В. Захарченко, А.В. Ковалю, Д.С. Кудрявцева, В.В. Лисенка, О.В. Пчеліної, О.І. Ромців, А.А. Черкесової, М.М. Чесакової, Р.М. Шехавцова, Б.В. Щура та інших дослідників. Результати проведених наукових розвідок складають підвалини досліджень з означеної проблематики.

Однак, попри чималу кількість праць, присвячених розслідуванню корупційних кримінальних правопорушень, питання запобігання та подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників досі не розглядалися у криміналістичній літературі.

Метою статті є висвітлення основних напрямів і практичних заходів щодо запобігання та подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників.

Виклад основних положень. На початковому етапі розслідування підкупу медичних працівників нерідко відбувається потужна протидія з боку правопорушника, членів його сім'ї, близьких родичів, друзів, знайомих, які, використовуючи

свої зв'язки в органах правопорядку, здійснюють тиск на слідчого, намагаються впливати на хід та результати досудового розслідування.

Протидія розслідуванню одержує різноманітні визначення у криміналістичній літературі [1, с. 20–21; 2, с. 117; 3, с. 630; 4, с. 25; 5, с. 148; 6, с. 14; 7, с. 89; 8, с. 41].

Авторка цих рядків поділяє трактування протидії розслідуванню як діяльності, що відбувається в активній та пасивній формах. Також дефініція цієї категорії має охоплювати й мету такої діяльності. Утім, визначення протидії розслідуванню недоречно перевантажувати переліком форм протидії.

Зазначеним критеріям відповідає тлумачення протидії розслідуванню, надане Р.М. Шехавцовим. Дослідник розглядає протидію розслідуванню як своєрідний вид цілеспрямованої активності суб'єктів злочину, інших зацікавлених осіб, яка виражається в одиничних умисних діях або у вигляді структурно складної умисної діяльності, спрямованої відповідно на приховування, зміну, знищення інформації, що має доказове значення, а також її носіїв з метою перешкодження встановленню обставин вчиненого злочину та винності причетних осіб [9, с. 9].

Протидія розслідуванню підкупу медичних працівників є діяльністю суб'єктів підкупу медичного працівника, а також будь-яких інших зацікавлених осіб зі створення у будь-якій формі перешкод у виявленні її ознак та провадженні всебічного, повного і неупередженого досудового розслідування такого роду кримінальних правопорушень.

Суб'єктами протидії розслідуванню підкупу медичних працівників розслідуванню можуть бути: 1) підозрювані; 2) родичі, знайомі підозрю-

ваних; 3) захисники; 4) потерпілі, свідки; 5) особи, які здійснюють і залучені до проведення досудового розслідування (слідчі, спеціалісти, експерти тощо); 6) керівники органу досудового розслідування, прокурори, судді, службові особи органів державної влади та місцевого самоврядування.

У криміналістиці під формою протидії розслідуванню розуміють вид активної поведінки суб'єкта, який протидіє, у якій у певних зовнішніх ознаках відображаються його психофізіологічні реакції на ситуацію, що склалася, під час вчинення кримінального правопорушення або під час його розслідування. Виокремлюють такі форми протидії. Щодо події кримінального правопорушення та його розслідування – приховування кримінального правопорушення та перешкодження його розслідуванню. За спрямованістю дій – приховування даних про подію кримінального правопорушення та причетних до нього осіб і втручання в розслідування кримінального правопорушення з метою примусу оперативних працівників, дізнавачів, слідчих, прокурорів, суддів до прийняття рішень і провадження процесуальних дій, що не відповідають вимогам закону. Залежно від характеру взаємодії особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, з носіями інформації, що має доказове значення, протидія розслідуванню може бути безпосередньою (наприклад, здійснення підозрюваним психічного впливу на потерпілого, свідків з метою їх примусу до давання неправдивих показань) і опосередкованою, коли такі дії вчиняються з певних причин особами, не пов'язаними із скоєнням кримінального правопорушення (наприклад, підкуп потерпілого родичами підозрюваного з метою його примусу до давання завідомо неправдивих показань). Залежно від видів суб'єктів протидії розслідуванню протидія вчиняється або особами – учасниками події кримінального правопорушення (підозрюваними, потерпілими), або особами, не пов'язаними з подією кримінального правопорушення (свідками-очевидцями, родичами, знайомими підозрюваних, захисниками, посадовими особами органів правопорядку, а також органів державної влади та управління). За кількістю суб'єктів протидія розслідуванню може бути здійснена як однією особою, так і групою осіб. Залежно від об'єктів протидія розслідуванню буває у формі впливу як на фізичних осіб, так і на предмети матеріального світу, які є джерелом інформації, що має доказове значення. За кількістю об'єктів впливу протидія розслідуванню буває простою – шляхом впливу на один об'єкт, і складною – на два і більше [9, с. 9–10].

Як засіб протидії розслідуванню кримінальних правопорушень також досить часто використовують засоби масової інформації, через інформаційні джерела яких до населення доводиться інформація про начебто ущемлення та порушення прав

осіб з боку правоохоронців, про некомпетентність останніх і явну підтасовку доказів. У такий спосіб за допомогою мас-медіа здійснюється опосередкований тиск на органи досудового розслідування, змушуючи останні активно виправдовуватися перед населенням, відновлювати свій позитивний імідж. Як наслідок, зусилля правоохоронців розпорошуються і дають можливість правопорушникам вжити заходи, спрямовані на перешкодження повному та всебічному доказуванню їх причетності до вчинення конкретних кримінально-караних діянь [3, с. 631].

Наведені положення щодо форм протидії розслідуванню прийнятні й для класифікації форм протидії розслідуванню підкупу медичних працівників.

Окрім того, форми протидії розслідуванню підкупу медичних працівників можуть бути класифіковані й за іншими критеріями. Так, за часом їх можна поділити на: а) протидію з моменту вчинення підкупу медичного працівника до внесення відомостей про це до ЄРДР; б) протидію з моменту внесення відомостей про підкуп медичного працівника до ЄРДР і до скерування прокурором обвинувального акта з додатками до суду. Натомість за спрямованістю протидія розслідуванню підкупу медичних працівників буває скерованою проти: а) виявлення ознак підкупу медичного працівника; б) встановлення предмету та розміру неправомірної вигоди; г) розкриття кримінального правопорушення «на гарячому»; д) доведення винуватості особи.

Механізм протидії розслідуванню підкупу медичних працівників охоплює два елементи: а) діяльність з приховування слідів кримінального правопорушення і вплив на джерела криміналістично значимої інформації до виявлення ознак вчиненого кримінального правопорушення; б) діяльність, спрямована безпосередньо на перешкодження провадженню досудового розслідування.

Подолання протидії розслідуванню відбувається шляхом ситуаційно зумовленого застосування методів та прийомів з виявлення (описання, аналіз, моделювання, прогнозування), нейтралізації (психологічного впливу, припинення психічного та фізичного тиску на учасників розслідування з боку заінтересованих осіб, відновлення інформації, що має доказове значення) й попередження протидії розслідуванню (забезпечення фізичної безпеки учасників окремої процесуальної дії, запобігання заявам з боку заінтересованих осіб про «незаконні» методи розслідування злочину, запобігання обміну інформацією між співучасниками) [9, с. 16].

На думку О. Пчеліної, подолання протидії зводиться до якісного планування та організації кримінального провадження. Слідчий повинен у повному обсязі використовувати весь арсенал

процесуальних, тактико-технічних і методичних засобів провадження досудового розслідування. Зокрема, правильно визначати обсяг і послідовність проведення слідчих (розшукових) дій, використовувати додаткові засоби фіксації, вживати заходи для забезпечення безпеки окремих учасників кримінального провадження, здійснювати роз'яснювальну роботу зі свідками і підозрюваними, своєчасно звертатися до слідчого судді для застосування заходів забезпечення кримінального провадження тощо [3, с. 631].

Успіх подолання протидії розслідуванню залежить від своєчасності його виявлення, що забезпечується наявністю у слідчого відповідних відомостей, що мають значення для розкриття і розслідування неправомірної вигоди [10, с. 109].

Під час розслідування підкупу медичних працівників про ознаки протидії можуть свідчити такі обставини: заявлення необґрунтованих клопотань і подання необґрунтованих скарг; значні відмінності у змісті показань потерпілого та підозрюваного; зміна показань свідком на користь підозрюваного; відмова учасника кримінального провадження прибути за викликом слідчого; відмова у наданні предметів і документів, що мають значення для кримінального провадження, на вимогу слідчого.

У такому разі у плані розслідування підкупу медичних працівників додатково належить відобразити: а) відомості про суб'єктів протидії; б) конкретні заходи подолання протидії; в) строк проведення таких заходів та їх виконавців; г) аналіз результатів вжитих заходів та корегування плану розслідування у цій частині.

Для ефективного подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників слідчий повинен прогнозувати дії всіх учасників, залучених до сфери кримінального провадження, задля наступної нейтралізації актів протидії з їхнього боку. Знання про форми, види, прийоми протидії розслідуванню та його суб'єкти необхідні для формування програм розслідування і розробки науково-методичних рекомендацій щодо нейтралізації дій, спрямованих на перешкодження вирішенню окремих завдань розслідування і загалом провадженню всебічного, повного і неупередженого досудового розслідування.

Заходи подолання протидії розслідуванню медичних працівників мають як нормативний (кримінальний процесуальний і кримінально-правовий), так і організаційно-тактичний характер. Для ефективного подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників необхідно застосовувати комплексний підхід, що передбачає поєднання обох груп заходів.

Запобігання і подолання протидії розслідуванню медичних працівників здійснюється шляхом: вжиття заходів до збереження слідчої таємниці,

зокрема про плани проведення процесуальних дій, їхній зміст та результати; вжиття заходів щодо нейтралізації протидії з боку службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів правопорядку, захисників, суддів; вжиття заходів щодо нейтралізації протидії з боку засобів масової інформації; вжиття заходів щодо перешкодження здійсненню фізичного та (або) психічного тиску на потерпілого, свідків, експертів, понятих; вжиття заходів забезпечення безпеки щодо зазначених суб'єктів кримінального провадження, членів їх сімей; вжиття заходів щодо запобігання давання завідомо неправдивих показань, зокрема обмови, самообмови, алібі; вжиття заходів щодо запобігання зміни показань, відмови від давання показань; вжиття заходів щодо запобігання умисного ухилення від з'явлення за викликом слідчого.

Розкриємо зміст таких заходів.

До першочергових заходів подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників належать застосування заходів забезпечення кримінального провадження та інших заходів процесуального примусу. Для реалізації таких заходів слідчому належить скласти відповідне клопотання, погодити його з процесуальним керівником та одержати дозвіл слідчого судді. Серед таких заходів доречно відзначити домашній арешт, заставу, відсторонення від посади.

Серед заходів подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників доречно згадати проведення слідчих (розшукових) дій, зміст та результати яких фіксують за допомогою відеозапису. Іноді буде корисним повідомлення про факт проведення слідчих (розшукових) дій та їх основні результати засобом масової інформації, аби запобігти інформаційній атаці на слідчого, перекручення, спотворення справжніх відомостей представниками мас-медіа.

Якщо розслідують кримінальні правопорушення, передбачені у ч.ч. 4 ст.ст. 3683, 3684 КК України, то дієвим заходом подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників є проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Важливим заходом подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників є внесення відомостей за фактами давання завідомо неправдивих показань (ст. 384 КК України), відмови від давання показань (ст. 385 КК України), розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 381 КК України), розголошення даних досудового розслідування (ст. 387 КК України), незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, чи підлягає конфіскації (ст. 388 КК України), приховування злочину (ст. 396 КК України) до ЄРДР згідно з вимогами ст. 214 КПК України.

До того ж початок кримінального провадження за кожним фактом тиску на слідчого, навіть у разі недоведеності вини конкретної особи у вчиненні цих дій, дозволить офіційно зафіксувати всі спроби протиправних посягань, унеможливить використання таких розмов чи дій для компрометування осіб, які проводили розслідування корупційного злочину [11, с. 125].

До організаційно-технічних заходів подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників належать застереження про недопустимість втручання у кримінальну процесуальність слідчого, звернення до засобів масової інформації щодо оприлюднення тиску на нього, акцентування уваги громадськості на цьому факті, оскарження вказівок процесуального керівника прокурору вищого рівня, проведення тактичних операцій (для прикладу, «Пастка», «Вкид», «Щит»).

Зміст тактичної операції «Пастка» полягає у тому, що слідчий, попередньо спланувавши її з оперативним працівником, приймає пропозицію співпрацювати з правопорушниками. Важливим моментом є повний технічний та організаційний контроль такої ситуації за допомогою оперативно-технічних засобів, що покладається в обов'язок супроводу оперативному працівникові. Під час такої тактичної гри слідчий отримує можливість ознайомитись із планами підозрюваного, дізнатись місцезнаходження додаткових доказів, а після закінчення – повністю морально нейтралізувати підозрюваного та запевнити його у неможливості та безглуздість подальшої протидії [4, с. 151–152].

Тактична операція «Вкид» полягає у розробленні та повідомленні підозрюваному або підозрюваним неправдивої інформації про місця проведення слідчих дій, зміст діяльності слідчого, тактичні особливості ведення розслідування для дезінформування підозрюваного та провокування його на дії, що засвідчать його кримінально-протиправні наміри, або нададуть можливість здобути нові докази його протиправної діяльності. Важливим моментом у цій ситуації є виключний розподіл обов'язків та ролей між слідчим та оперативним працівником, в якому хтось виступає як «головний ворог» підозрюваного, а хтось як людина, яка надає певну допомогу та доводить відповідну інформацію до нього. Ключовим моментом у цьому разі також є повна фіксація оперативно-технічними засобами усього процесу проведення операції та її результатів [4, с. 152].

Суть тактичної операції «Щит» полягає у тому, що на основі отримання та аналізу оперативно-значимої інформації слідчий та оперативний працівник визначають найвагоміші докази у справі, найважливіших свідків та застосовують увесь арсенал засобів, що наявні, для збереження доказів та забезпечення безпеки життя і здоров'я цих

осіб. Важливим моментом тут є відповідна координація зусиль під час проведення такої операції та відповідальність виконавців за впровадження комплексу вказаних дій [4, с. 152–153].

Висновки. Протидія розслідуванню підкупу медичних працівників є діяльністю суб'єктів підкупу медичного працівника, а також будь-яких інших заінтересованих осіб зі створення у будь-якій формі перешкод, виявлення їх ознак та провадження всебічного, повного і неупередженого досудового розслідування такого роду кримінальних правопорушень. Суб'єктами протидії розслідуванню підкупу медичних працівників розслідуванню можуть бути: підозрювані; родичі, знайомі підозрюваних; захисники; потерпілі, свідки; особи, які здійснюють і залучені до проведення досудового розслідування (слідчі, спеціалісти, експерти тощо); керівники органу досудового розслідування, прокурори, судді, службові особи органів державної влади та місцевого самоврядування. Заходи подолання протидії розслідування медичних працівників мають як нормативний (кримінальний процесуальний і кримінально-правовий), так і організаційно-тактичний характер. Для ефективного подолання протидії розслідуванню підкупу медичних працівників необхідно застосовувати комплексний підхід, що передбачає поєднання обох груп заходів.

Література

1. Бабаева Э.У. Основы криминалистической теории преодоления противодействия уголовному преследованию : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 – уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность / Московская государственная юридическая академия. Москва, 2006. 45 с.
2. Лысенко В.В. О понятии противодействия расследованию преступлений. *Труды Академии управления МВД России*. 2015. № 1. С. 114–117.
3. Пчеліна О.В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності та шляхи її подолання. *Молодий вчений*. 2016. № 4. С. 628–632.
4. Ромців О.І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 226 с.
5. Савчук Т.І. Щодо протидії розслідуванню корупційних злочинів. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2019. С. 147–150.
6. Кудрявцев Д.С. Преодоление противодействия раскрытию и расследованию преступлений в Республике Беларусь: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 – криминалистика; судебно-экспертная деятельность; оперативно-розыскная деятельность / Московский университет Министерства внутренних дел Российской Федерации имени В.Я. Кикотя. Москва, 2019. 26 с.

7. Жук М.Г. Организация выявления противодействия расследованию преступлений: теоретический аспект. *Концептуальные основы современной криминалистики: теория и практика* : материалы междунар. науч.-практ. конф., посвящ. 95-летию А.В. Дулова (г. Минск, 25 окт. 2019 г.). Минск : БГУ, 2019. С. 87–90.

8. Чесакова М.М. Протидія розслідуванню злочинів та шляхи її подолання на стадії досудового розслідування : дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань» ; Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз імені Заслуженого професора М.С. Бокаріуса Міністерства юстиції України. Харків, 2019. 251 с.

9. Шехавцов Р.М. Форми та способи протидії розслідуванню і засоби їх подолання (за матеріалами

кримінальних справ про вимагання, вчинені організованими групами, злочинними організаціями) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2003. 21 с.

10. Черкесова А.А. Раскрытие и расследование взятничества в условиях противодействия : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 – уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность / Государственное образовательное учреждение «Академия экономической безопасности». Москва, 2007. 238 с.

11. Кимлик Н.В., Кимлик Р.В., Жерж Н.А. Розслідування корупційних правопорушень в кримінальному процесі України : монографія. Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2014. 226 с.